

دانشکده هنر و معماری

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته معماری

طراحی شهرداری ناحیه ۸ شهر مشهد

اساتید راهنما: دکتر علی اکبر کوشش گران

مهندس مهدی محمودی

استاد مشاور: دکتر حمید ندیمی

۱۳۸۸/۷/۱

پژوهش و نگارش: آرزو فریفته

استاد راهنما: دکتر علی اکبر کوشش گران
تسبیح دراز

مهر ۱۳۸۷

۱۲۶۸۱۹

تقدیم به:

خدایم

مادرم

و شهرم.

مدیریت تحصیلات تکمیلی

صور تجلسه دفاعیه پایان نامه دانشجوی
دوره کارشناسی ارشد

شناسه: ب/ک/3

جلسه دفاعیه پایان نامه تحصیلی: خانم آرزو فریفته

دانشجوی کارشناسی ارشد مجتمع هنر و معماری دانشگاه یزد در رشته/گرایش معماری

تحت عنوان: طراحی شهرداری ناحیه ۸ شهر مشهد

و تعداد واحد: ۶ در تاریخ ۸۷/۷/۲۵ حضور اعضای هیأت داوران (به شرح ذیل) تشکیل گردید.

پس از ارزیابی پایان نامه توسط هیأت داوران، پایان نامه با نمره: به عدد ۱۷/۷ و به حروف هجری درجه دوم و درجه سوم مورد تصویب قرار گرفت.

عنوان

نام و نام خانوادگی

امضاء

استاد/ استادان راهنما:

۱- دکتر سیدعلی اکبر کوششگران

۲- مهندس مهدی محمودی

استاد/ استادان مشاور:

دکتر حمید ندیمی

متخصص و صاحب نظر داخلی:

مهندس حسین مهدوی پور

متخصص و صاحب نظر خارجی:

دکتر محمد رضا نقصان محمدی

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه (ناظر)

نام و نام خانوادگی: دکتر رضا مرشد

امضاء:

چکیده

نهاد شهرداری بیش از آنکه ماهیت اداری داشته باشد، از نظر نقشی که در سراسر جهان در سیستم مدیریت شهری بر عهده دارد، در رده مجموعه های فرهنگی قرار می گیرد. این بدان معناست که نهاد شهرداری به علت نقش فرهنگ سازی خویش، مهره کلیدی تبدیل شهرنشین به شهروند، سازماندهنده نظام مدیریت شهری و کانون رفع مشکلات شهرنشینان می باشد. حتی این شهرداری است که به میزان پذیرش شهروندان در آغوش خویش از طریق تشکلهای مردمی و یا شورا، به این نهادها نیز در رسیدن به هدف غایی خویش اجازه یاری میدهد. معماری نیز به نوبه خود در جهت نیل به این مقصود موثر است. زیرا می تواند با فراهم نمودن امکان رخ دادن روابط جمعی بیشتر، چیدمان متناسب عملکردها و شفافیت فضایی، به ظهور فضایی صمیمی که شهروندان در آن احساس مشارکت نموده و خویش را صاحب اصلی آن بدانند، موثر باشد.

لذا رساله حاضر، با تقویت ماهیت فرهنگی شهرداری و دوری جستن از وضعیت خشک فعلی، در تلاش برای ارتقاء تعامل مردم با این مجموعه می باشد. در جهت نیل به این مقصود، مبنای طراحی، باغ ملی شهر قرار گرفت که با سابقه تاریخی خویش نقش حیاطی خاطره انگیز و زنده را برای کاخ شهرداری بازی خواهد کرد؛ و در نتیجه این مکان، بستری جهت تلطیف فضا، مشوق بروز کنش و برهم کنش های اجتماعی در تمام مدت شبانه روز می باشد. به علاوه، استفاده از پلان باز، فضاهای صحبت جمعی (رسمی و غیررسمی)، تزریق کاربریهای فرهنگی چون نمایشگاه های متنوع، امکان برگزاری مسابقات معماری و شهرسازی در مجموعه، قرائت خانه ای دنج و صمیمی همگی عوامل موثر در بهبود تصویر ذهنی از حقیقت شهرداری می باشد.

فهرست اجمالی رساله

فصل اول: موضوع طرح

۳	مقدمه.....
۴	ضرورت طرح مساله در قالب رساله نهایی.....
۵	اهداف طرح.....
۶	روش انجام مطالعات طرح.....
۷	بخش اول: مبانی محتوایی.....
۲۰	بخش دوم: مبانی عملکردی.....
۲۸	نتیجه گیری کاربردی فصل اول.....

فصل دوم: رویکرد پروژه

۳۱	مقدمه.....
۳۲	بخش اول: مبانی محتوایی.....
۳۷	بخش دوم: مبانی عملکردی.....
۴۳	نتیجه گیری کاربردی فصل دوم.....

فصل سوم: مطالعات بستر

۴۷	مقدمه.....
۴۷	بخش اول: بستر.....
۶۵	بخش دوم: بررسی نمونه های موردی منطبق با موضوع و بستر.....
۸۰	نتیجه گیری کاربردی فصل سوم.....

قدردانی و تشکر

قبل از هر چیز خداوند را شکر می کنم که به یاری و عنایت او، این پایان نامه به پایان رسید. امیدوارم ، مفید و قابل استفاده باشد.

به دلیل ماهیت چند بعدی پروژه، افراد و گروه های زیادی در انجام آن دخیل هستند که در این رساله نیز به صورت های مختلف در یافتن منابع و اطلاعات، برنامه ریزی و فعالیت عملی و اجرایی کمک کردند و برخی نیز با ایجاد شرایط روانی و مکانی مناسب در انجام این کار یاریم دادند. بر خود لازم می دانم از آنها با ذکر نامشان صمیمانه تشکر و قدر دانی نمایم:

نخست، از استادانم در گروه معماری دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه یزد، تا پایان دوره ی کارشناسی ارشد، که در مسیر آموختن همواره نصایح آنها چراغ راهم بوده و هست، بزرگانی همچون دکتر هادی ندیمی، دکتر محمود رازجویان، دکتر حسین مهدوی پور، دکتر محمد حسین آیت اللهی، ، دکتر علی غفاری، دکتر محمد رضا اولیاء، مهندس محمد حسین مسعودی، صمیمانه تشکر و سپاسگزاری می نمایم که هر قطره ای که بر من آموختند، گوهری بوده که همواره در این مسیر راهگشایم خواهد بود. برایشان آرزوی شادکامی و موفقیت دارم.

دوم، از اساتید راهنما و مشاور رساله، دکتر حمید ندیمی، دکتر علی اکبر کوششگران و جناب مهندس محمودی که با صبر و شکیبایی، گام به گام از ابتدای طرح رساله تا تدوین پایان نامه راهنمایی و هدایتم کردند، خطاهایم را بخشیدند، بر نادانسته هایم صبر کردند و واژه به واژه به من آموختند. برایشان آرزوی سلامتی و کامیابی دارم.

سوم، خانواده ام، مادر و پدر بزرگوام که همواره مدیون محبت های بی دریغشان بوده و هستم، بر دستانشان بوسه زده و امید دارم خداوند توفیق جبران محبت های آنها را به من عنایت نماید.

و در نهایت دوستانی بهتر از آب روان..... عزیزانی چون خانم مهندس آزاده قاسمی، شیما شفیقی و زهرا شادلو که دستان پرلطفشان همواره در این مسیر امیدبخش حرکتی بود.

فصل چهارم: معرفی طرح

۸۲.....	مبانی نظری طراحی (موخره)
۸۷.....	بخش اول: فرآیند طراحی
۹۰.....	بخش دوم: برنامه طرح
۱۰۲.....	بخش سوم: مدارک طراحی
۱۰۳.....	پی نوشت
۱۰۴.....	منابع وماخذ
۱۰۷.....	کتابشناسی
۱۱۰.....	چکیده (انگلیسی)

فهرست تصاویر

فصل سوم: مطالعات بستر

۵۲.....	تصویر شماره ۱-۳: خیابان ارگ مشهد (پهلوی سابق)
۵۳.....	تصویر شماره ۲-۳: ساختمان سابق دارایی در خیابان ارگ
۶۷.....	تصویر شماره ۳-۳: بیمارستان امام رضا(ع)
۶۸.....	تصویر شماره ۴-۳: ورودی ساختمان بیمارستان امام رضا(ع)
۶۹.....	تصویر شماره ۵-۳: مقبره نادرشاه افشار در مشهد
۶۹.....	تصویر شماره ۶-۳: پلان مقبره نادرشاه افشار
۷۱.....	تصویر شماره ۷-۳: شهرداری تورنتو
۷۲.....	تصویر شماره ۸-۳: سیتی هال بوستون
۷۵.....	تصویر شماره ۹-۳ و شماره ۱۰-۳: باغ شازده ماهان کرمان

- تصویر شماره ۳-۱۱ : محور اصلی باغ شازده ماهان..... ۷۶
- تصویر شماره ۳-۱۲: کوشک اصلی باغ شازده ماهان..... ۷۶
- تصویر شماره ۳-۱۳: ساختمان فرهنگی شماره ۲ صدا و سیما..... ۷۸

فصل چهارم : معرفی طرح

- تصویر شماره ۴-۱: بازار کاشان..... ۸۵
- تصویر شماره ۴-۲: محور اصلی باغ شازده ماهان..... ۸۷
- تصویر شماره ۴-۳: دید هوایی به باغ شازده ماهان..... ۸۸
- تصویر شماره ۴-۴: گوشه ای از روند طراحی در خطوط..... ۸۹
- تصویر شماره ۴-۵: گوشه ای از روند طراحی در ماکت مطالعاتی..... ۸۹

فهرست جداول

فصل اول :

- جدول شماره ۱-۱ : جدول تبدیل رده بندی شغلی به رده بندی معماری..... ۲۴
- جدول شماره ۱-۲ تا شماره ۱-۵: جداول محاسباتی ۲۵

فصل چهارم:

- جدول شماره ۴-۱ تا شماره ۴-۱۵: برنامه فیزیکی طرح ۹۲
- جدول شماره ۱۶: خواسته های هر فضا..... ۱۰۱

فهرست تفصیلی فصل اول فصل اول : موضوع طرح

مقدمه

ضرورت طرح مساله در غالب رساله نهایی

اهداف طرح

روش انجام مطالعات طرح

بخش اول : مبانی محتوایی

مقدمه بخش اول

قسمت اول : شهر، شهرنشینی ، شهروندی

مقدمه

۱-۱- شهرنشینی و سیر تحول آن در ایران

۱-۱-۲- پدیده شهروندی

۱-۱-۲-۱- تعریف فرهنگ شهری

۱-۱-۲-۲- تعریف شهروندی

قسمت دوم : مدیریت شهری

۱-۲-۱- مدیریت شهری در گرو مشارکت مردمی

۱-۲-۲- جامعه مدنی و مدیریت شهری

قسمت سوم : شهرداری

۱-۳-۱- واژه شهرداری

۱-۳-۱-۱- تعریف شهردار

۱-۳-۲- رابطه شهرداری ها با شورای شهر

۱-۳-۳- مدیریت شهری در ایران بعد از پیروزی انقلاب

۱-۳-۴- شرح وظایف شهرداری ها در جهان

قسمت چهارم : شوراهای اسلامی شهرها، نهاد ناظر بر عملکرد شهرداری

۱-۴-۱- وظایف و اختیارات شورای اسلامی

۱-۴-۲- شورای اسلامی شهر مشهد

بخش دوم : مبانی عملکردی

ساختمانهای اداری ، تغییر در وظایف ، انعطاف پذیری در بنا

مقدمه

۱-۲- ضرورت توجه به نحوه استقرار عناصر سازمانی در مجموعه های اداری خدماتی

۱-۱-۲- فضای باز اداری

۱-۲-۲- ضوابط ساختمان های اداری

۱-۲-۱-۲- جداول محاسباتی

نتیجه گیری کاربردی فصل اول

۱- مقدمه

تغییر نظام متوازن تولید - مصرف زندگی قبل از مدرن به نظام مصرف - خدمات کنونی در کشور ما ، متأسفانه بدون تغییر ساکنان این جامعه رخ داده است. به این معنا که اسلوب رفتار خانواده بر پایه ساختار خودجوش سابق شهرنشینی و نه فرهنگ شهروندی، تا زمان حال باقی است. به علاوه پیچیدگی های شهرنشینی امروز و طرح مسائلی چون توسعه پایدار شهری و تایید بر توسعه انسانی و تقویت اقتصادی شهر، نیاز به رویکردی جدید را به وجود آورده است. رویکردی که از سویی ریشه در مدیریت شهری داشته و از سویی دیگر، در تلاش برای هماهنگ سازی مردمان با نظام شهرنشینی و جامعه مدنی کنونی می باشد.

لذا ، نیاز به رشد فرهنگی جامعه از منظر شهرنشینی و انطباق هر چه سریعتر با دنیای جدید ، وجود فضایی جهت تمرین شهروندی را می طلبد و اولین مکانی که قابلیت این اتفاق را فراهم می آورد ، شهرداری است. یکی از وظایف اصلی شهرداری ، گسترش مدنیت، شهرنشینی و فرهنگ زندگی جمعی است.

اما اینکه شهرداری تنها به عنوان یک نهاد اداری چگونه می تواند فضایی جهت نیل به چنین مقاصد پیچیده و بلند مدتی را فراهم کند، به گونه ای که پاسخگوی سلائق مختلف شهرنشینان بوده و قادر به جذب تمامی گروه های اجتماعی گردد تا بتواند به تدریج نقش فرهنگ سازی خویش را متجلی نماید در این رساله ، پاسخی از منظر معماری گرفته است.

از منظر معماری، کیفیت فضایی مطلوب و خلق فضایی جمعی و وجه یادمانی مکان ، همگی اهداف طراحی در ارتقاء ارتباط بین مخاطبان یک مجموعه با عملکرد آن می باشد. بنابراین طراحی چنین فضایی، در تلاش برای حذف دیوار مجازی میان مردم و نهاد شهرداری و تغییر ماهیت آن از یک ساختمان اداری بی روح به مجتمعی فرهنگی اداری میباشد.

۲- ضرورت طرح مساله در قالب رساله نهایی

همراه با رشد سریع و سرسام آور شهرنشینی در جهان ، به ویژه در کشورهای در حال توسعه ، در سه دهه اخیر، نقش شهرها در چهار چوب اقتصاد ملی این کشورها به کلی متحول شده و از اهمیتی حیاتی برخوردار گردیده است؛ به علاوه هویت جدید شهرها در این کشورها ، نیازمند نگرشی تازه بر مساله مدیریت شهری است . این نگرش نوین می بایست اساس خود را بر قبولی اجتناب ناپذیر روند شهرنشینی قرار دهد ، که با قبول فرصت هایی می تواند زندگی بهتری برای شهروندان ایجاد نماید. از آنجا که حکومت مرکزی توان نظارت و کنترل همه جانبه بر امور شهر و شناسایی مشکلات و نارساییهای آن را ندارد ، در نتیجه عدم شناخت کافی و به سطوح نیامدن نظرات مردم، یکسویه شدن تصمیم گیری و در نتیجه نا رضایتی ایشان و عدم حضورشان در امور مربوط به آنها را در پی خواهد داشت. از این رو ، حکومتهای مرکزی ، ناگزیر به واگذاری بخش هایی از فعالیتهای خود به مدیریت شهری خواهند بود؛ که از این میان، شهرداری به عنوان مهمترین عنصر این مدیریت، و شهرداریهای مناطق به عنوان بنیادی ترین سلول مرتبط با شهروندان جایگاه مهمی را در اصول مدیریت شهری خواهند داشت. سازمانی که مکانی جهت تزریق ادراکی غیرمستقیم مفاهیم شهر سالم، هندسه سالم و سلیقه سالم در معماری هر منطقه می باشد، به طوریکه به نمایندگی از شان یک شهر، نقش فرهنگ سازی شهروندان را نیز به عهده دارد.

لذا پروژه حاضر ، قدمی در جهت نیل به ایجاد مدیریتی قوی، ارتباطی تنگاتنگ و گفتگویی صمیمانه بین یکی از مناطق شهرداری مشهد - به عنوان موردی قابل تعمیم - در رابطه با مردم آن ناحیه می باشد .

۳- اهداف طرح :

- ایجاد پل دوستی و ارتباطی روان ، جایگزین سد جدایی بین مردم و نهاد شهرداری توسط معماری آن مجموعه از مقیاس کلان (بستر پروژه) تا مقیاس خرد (طراحی ریز فضاها) .
- بازگشایی جنبه‌هایی از مشارکت مردمی در اداره امور شهر و نقش آن در مدیریت شهری.
- شناخت مدیریت شهری مطلوب و ارائه راهکارهایی در جهت رسیدن به آن
- آشنایی با سیستم شهرداریها در قالب آنچه هست و آنچه می تواند باشد.
- خلق فضایی که پاسخگوی بخشی از نیازهای اداری و فرهنگی شهروندان باشد.
- ایجاد بنایی ماندگار که بتواند الگوی شاخص منطقه باشد.
- ایجاد فضایی به منظور برگزاری انواع گردهمایی های مردمی در منطقه .

۴- روش انجام مطالعات طرح

در مسیر مطالعات طرح با انتخاب تعدادی از شهرداری های غنی و ارزشمند داخل و خارج از کشور و نیز توجه به ساختمان های باغ اداری دوره پهلوی اول ، به مطالعه و تحلیل مزایای آنها در رابطه با فضای دوستانه و مردمی پرداخته شد. این کار با بررسی فضایی، عملکردی و کارکردی (یادمانی) ساختمان های اداری انجام می شود. سپس به الهام از باغ های ایرانی نوع محور بندی مستقیم باغ ها جهت فضا سازی مجدد باغ ملی (زمین پروژه) پرداخته می شود. بنابراین روش تحقیق کیفی، تحلیلی و استقرایی می باشد. الگوهای به دست آمده در طراحی ساختمانهایی با کاربری شهرداری و شورا درمقیاس ناحیه، و سالن چند منظوره ای در مقیاس شهر، به عنوان مبنای طراحی قرار می گیرد.

روش انجام پژوهش به دو صورت کتابخانه ای و میدانی می باشد. مطالعات تاریخی در زمینه پژوهشها و نظریه های مرتبط با موضوع این پروژه، مستلزم پژوهش کتابخانه ای و بررسی نمونه های انتخابی مستلزم پژوهش میدانی است.

فصل اول :

موضوع طرح

بخش اول: مبانی محتوایی

مقدمه

مشارکت در کشور ما پدیده تازه ای نیست و مردم این سرزمین همواره در امور خود از شور با یکدیگر غفلت نورزیده اند، اما با رشد شهرنشینی و به تبع آن تغییر الگوهای مشارکت، بازبینی در این مفهوم و فزونی آگاهی مردم نسبت به این امر خطیر و تلاش در جهت ایجاد جامعه مدنی یک ضرورت مینماید. همچنین تشکیل شوراهای اسلامی شهرها در کشور، لزوم توجه به این امر را دو چندان نموده است.

از سوی دیگر، توجه به این موضوع که انسانها نیاز ذاتی به برقراری روابط اجتماعی دارند و ساختارهایی را در شهر برای برآورده ساختن این نیاز فراهم می آورند و مشاهده و احساس کمبود فضاهای انسانی در شهرهای متمدن امروزی باعث می شود تا هرچه بیشتر برای ترغیب معماران و متعهدان جامعه به منظور فراهم آوردن فضاهای شهری مردمی در عین ارتباط راحت با دولت گامهایی هر چند کوتاه برداشته شود.

در کشور ما، با وجود افزایش جمعیت شهرنشین از سال ۱۳۳۵ تاکنون و ازدیاد شهرها، هنوز قسمت اعظم جامعه از سنتهای شهروندی بی بهره اند. گسترش کالبد شهر، پیچیدگی و تنوع روابط اجتماعی - اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در شهر از جمله مشکلاتی است که مدیریت شهری ایران با آن درگیر است. بی گمان فرهنگ "شهروندی" در شهرهای ایران هنگامی تحقق خواهد یافت که به شهروندان مسئولیت شرکت در اداره امور جامعه واگذار شود.

قسمت اول : شهر، شهرنشینی ، شهروندی

شهر همانند یک اندام اجتماعی ، محل اسکان طبیعی انسان متمدن بوده و علاوه بر جنبه کالبدی دارای ماهیت انسانی نیز می باشد.

این اجتماع در حیات مدنی از سه رکن اساسی کالبد شهر، شهروند و مدیریت شهری تشکیل می شود که شهروند و مدیریت شهری ماهیتی فاعلی و کالبد شهر ماهیتی مفعولی دارد و بر این اساس مدیریت شهری مکلف به ساماندهی و مدیریت کالبد شهر است.

۱-۱- شهرنشینی و سیر تحول آن در ایران

شهرنشینی فرایندی است که طی آن تغییراتی در سازمان اجتماعی - سکونتگاهی انسانی به وجود می آید که حاصل افزایش ، تمرکز و تراکم جمعیت می باشد. در نتیجه شهر محل تبلور هوشمندانه و متفکرانه هنر زیستن انسانها در کنار یکدیگر است و در بر گیرنده انبوه انسانهایی است که از سویی افکار و عقاید ، هنرها و ایده های گوناگون خصوصی دارند و از سوی دیگر دارای ویژگی ها و آرزوها و عقاید مشترک هستند. بنابراین خصوصیت بارز شهرنشینی تنها افزایش جمعیت شهرنشینان نیست بلکه تغییر در الگوی زندگی افراد در یک زندگی جمعی می باشد.

در محدوده ایران، شهرنشینی در ابتدا به صورت مجتمع های زیستی اولیه بوده است. با آغاز اولین حکومتها نظیر مادها و هخامنشیان، شهرنشینی در دوره باستان متحول شد و با حضور اعتقادات و قوانین مذهبی اسلامی و در نتیجه ظهور بنیادهای زندگی شهری، شهر و روستا، ساختاری متعادل و سالمتری پیدا کرد. دوران صفوی اوج شکوفایی تمدن ، اقتصاد ، کشاورزی ، شهرسازی و هنر بود. روند صنعتی شدن و تاثیر الگوی اقتصادی - اجتماعی غربی از عواملی بود که تغییرات عمده مهمی را در شکل شهرنشینی جدید ظاهر کرد. در زمان قاجار نابسامانیهایی در اقتصاد کشور پدیدار شد که ساختار رو به رشد سابق را بر هم زد. از طرف دیگر قدرتهای

استعماری در یک چنین محدوده زمانی پدیدار شدند و به دنبال کشف منابع جدید و بازارهای بکر، سلطه استعماری خود را بر جهان سوم تحمیل کردند.

از آغاز حکومت پهلوی با سلطنت رضاخان تا سال ۱۳۲۰، در ابتدا، شهرها تا حدودی رونق گرفته و ایران به دلیل قرار گرفتن در سیستم روابط و تجارت جهانی و وارد شدن به روند سرمایه گذاری و پذیرش کالاهای مصرفی، در تجارت داخلی و خارجی پیشرفت نمود. روابط سنتی بین شهر و روستا به دلیل احتیاج به تولید مواد اولیه کشاورزی برای صادرات و استفاده از آن در روند مدرنگرائی حفظ شد؛ و شهرنشینی حرکتهایی کند را طی می کرد. اما شروع جنگ منجر به وقفه در روند برنامه مدرن گرائی شد. رکود بر شهرها حاکم شده و به سبب هرج و مرج و موانع صادرات، شهرها نتوانستند محل تمرکز مازاد کشاورزی روستائیان و حافظ روابط سنتی با روستا باشند.

پس از کودتای ۲۸ مرداد، با صدور نفت به عنوان نقش صادرکننده تک محصولی، شهرها با تکیه بر منبع تازه تامین مالی کشور، رونق یافتند. در نتیجه محل مهاجرت روستا نشینان شدند. به طور کلی روند شهرنشینی سریع از سال ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷ تحت تاثیر سه عامل اصلی یعنی مهاجرت شدید روستائیان به شهرها، رونق شهرها و رشد سریع جمعیت شهری و همچنین تبدیل نقاط روستایی به شهر قرار گرفت. این مشکلات در زمان بعد از انقلاب نیز کم نشده بلکه همراه با شتاب گرفتن شهرنشینی بر آنها افزوده شد.

۱-۱-۲- پدیده شهروندی

۱-۱-۲-۱- تعریف فرهنگ شهری: (گیدنز، ۱۳۷۴) در تعریف پدیده شهروندی، قبل از هر چیز فرهنگ شهری مطرح می شود. در واقع وجه تمایز شهرنشین از شهروند، فرهنگ شهری او می باشد.

فرهنگ و شهر دو پدیده مکمل هستند. شهر صورت است و فرهنگ محتوا و روح آن. شهر محل تجمع روانها و فرهنگها است و از این رو به عنوان موجودی زنده تلقی می‌شود که دارای روح (فرهنگ) بوده و وحدت بخش افراد شهری از طریق فرهنگ می‌باشد.

فرهنگ جایگاه مهمی در زندگی شهر داراست و به عنوان یک هویت، عامل همبستگی اجتماعات محلی و فعالیتهای اقتصادی شهروندان می‌باشد.

۱-۲-۲-۱- تعریف شهروندی (توکلی، سال چهارم)

شاید یکی از مهمترین مفاهیمی که با کلمه شهر رابطه بسیار نزدیکی دارد و ابعاد اجتماعی و سیاسی آن پررنگ تر است، واژه **شهروندی** است.

در مقابل هویت غیر اکتسابی انسانی که هر موجود بشری از بدو تولد آن را داراست، هویت شهروندی در واقع هویتی قرار دادی و اکتسابی است که با عضویت در واحدی سیاسی به نام دولت - ملت (کشورهای امروزی) حاصل می‌شود و با خروج از آن نیز زایل می‌گردد. **شهروند** به کسی گفته می‌شود که عضو واحد سیاسی مشخصی به نام کشور است و دارای حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی است. هویت مدنی شهروندی مفهومی گسترده تر از شهرنشینی دارد. چرا که مشخصه **شهرنشینی** تنها زندگی در شهر به عنوان واحد جغرافیایی است؛ ولی هویت **شهروندی** از سه عنصر مکمل و جدایی ناپذیر: **حق، تکلیف و مشارکت مدنی** تشکیل شده است. حق، مبتنی است بر آگاهی به مجموع حقوقی که از سوی دولت واگذار شده است؛ اما شهروندی تنها به معنای داشتن حقوق بدون تکالیف متقابل نیست. و عنصر سوم شهروندی که همان اعتقاد و اخلاق شهروندی است و نظام ارزش های خاص خود را داراست، هدف اصلی ایجاد هویت شهروندی است.

شهروندسازی، یعنی فراهم نمودن امکانات، تسهیلات و ساز و کارهای لازم برای شهروندان تا آنها از حقوق شهروندی شان بهره‌مند شوند و ضمناً بتوانند به نحوی مناسب وظایف و تکالیف